

EXPERT EVALUATION OF SPORTS-PREPARATORY GAMES AND THEIR APPLICATION IN THE LEARNING PROCESS

Yanko Rumenov

South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria, qnkor@swu.bg

Abstract: The scientific topic of this paper is related to the degree of application of sports-preparatory games, for each of the four compulsory sports of the sports games, in the educational process of physical education and sport. Our main goal was to develop and present a sufficient number of sports-preparatory games, evaluated by expert teachers according to certain criteria, which would be applied in the future by teachers in a practical classroom environment. For the realization of the set goal, the main method used was an expert evaluation, made by teachers, experts in the field, evaluating according to five predefined criteria, directly tailored to the specificity of teaching and learning in school. Each game will be evaluated on whether the age-appropriate motor elements are consistent with the current curriculum; that the descriptions are scientific, accurate, clear, and understandable by those who practice them; that the games are adaptable to modifications and variations; that the games have a high performance workload and the ability to be adjusted; and that the games are appropriate for reinforcing basic sport-specific skills. The number of experts is 26, of whom 19 are men and 7 women, mainly teaching students from third to sixth grade. A 5-point grading scale was used in the expert card. Based on the set criteria and on the basis of the results and analyses, the strengths and weaknesses of the developed games have been identified, and some of them will undergo changes in order to increase their effectiveness, emotionality, variety and variability. Their applicability would positively influence both motor activity and the consolidation of lasting knowledge and skills about the types of sport. The implementation of sports-preparatory games in lessons would also influence teamwork, cohesion and moral-volitional qualities.

Keywords: expert evaluation, evaluation, sports preparatory games, learning process, criteria

ЕКСПЕРТНА ОЦЕНКА НА СПОРТНО-ПОДГОТВИТЕЛНИ ИГРИ И ПРИЛОЖЕНИЕТО ИМ В УЧЕБНИЯ ПРОЦЕС

Янко Руменов

Югозападен университет „Неофит Рилски” - Благоевград, България
Катедра „Теория и методика на физическото възпитание” qnkor@swu.bg

Резюме: Научната тематика на настоящия доклад е свързана със степента на приложение на спортно-подготвителните игри, за всеки от четирите задължителни видове спорт от спортните игри, в учебния процес по физическо възпитание и спорт. Основната цел, която си поставихме бе разработването и представянето на достатъчно на брой спортно-подготвителни игри, оценени от експерти учители по определени критерии, като същите биха се прилагали в бъдеще от учители в урочна практическа среда. За реализирането на поставената цел основният използван метод бе експертна оценка, поставена от учители, експерти в областта, оценяващи по предварително изведени пет на брой критерии, пряко съобразени със спецификата на преподаване и обучение в училище. Всяка една игра ще се оценява дали двигателните елементи с възрастовите особености са съобразени с действащите учебните програми; описанието да бъде научно, точно, ясно и разбираемо от практикуващите ги; да придават възможност за модифициране и различни варианти на игрите; да придават високо натоварване при изпълнение и възможност за регулирането му и да са подходящи за затвърдяване на основни спортно-технически умения от видовете спорт. Броят на експертите е 26, от които 19 мъже и 7 жени, основно преподаващи на ученици от трети до шести клас. В експертната карта е използвана 5-степенна точкова бална скала на оценяване. Въз основа на зададените критерии и на базата на получените резултати и анализи са набелязани силните и слабите страни на разработените игри, като някои от тях ще претърпят промени с цел повишаване на тяхната ефективност, емоционалност, разнообразност и вариативност. Приложимостта им би повлияла положително както на двигателната активност, така и на затвърдяването на трайни знания и умения за видовете спорт. Реализирането на спортно-подготвителни игри в уроците ще повлияе и на екипността, сплотеността и морално-волевите качества.

Ключови думи: експертна оценка, оценяване, спортно-подготвителни игри, учебен процес, критерии

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Както в учебния процес по физическо възпитание и спорт, с всеки по-горен клас обучението е надграждащо, така е и при различните видове игри, използвани като средство за обучение, съобразявайки се възрастовите особености на учениците.

Детето играе от най-ранна детска възраст, опознавайки света. С всяка изминала година от порастването му, игрите търпят трансформации. В предучилищна възраст предимно се използват сюжетни, ролеви, подвижни, музикални и др. В училище, при по-малките ученици основно се практикуват подвижни игри различни по характер, а при по-големите ученици се включват и спортно-подготвителни игри. След този плавен преход от видове специфични игри според периода, учениците преминават към обучение на основните видове спорт.

Анализирайки някои от основните български автори (Иванов, 2021; Йорданова, 2002; Джамбазова, 2009, 2017; Кавдански, 2010, 2022; Петкова и Алексиева, 2013; Маврудиева, 2022; Руменов, 2022, 2024), посветили свои научни разработки за игровата дейност в обучението, става ясно, че почти всеки е насочил своите научни задачи и търсения към различни по характер подвижни игри. На по-задан план при някои са загатнати и приложението на някои спортно-подготвителни игри за основните видове спорт. В своята същност спортно-подготвителната игра се явява като образователно средство на обучение, което подпомага затвърдяването на някои от не толкова сложни координационни двигателни умения при основните видове спортни игри. Можем да ги определим като стъпало между подвижните и спортните игри, чието стъпало учителите по физическо възпитание и спорт не трябва да пропускат в обучението на учениците, ако държат то да бъде надграждащо и с по-висока ефективност. „Повишаването на ефективността на учебния процес, пряко влияещ на усвоените знания, умения и компетенции на учениците зависи и ще е в резултат от непрекъснатото осъвременяване, надграждане и оптимизиране на подготовката на учителя (Руменов, 2025, с.151)”. Ето защо учителят непрекъснато трябва да осъвременява своите възгледи за организиране и ръководене на обучението, като търси нови подходи, средства и начини за постигане на тази цел.

Малкото на брой описани спортно-подготвителни игри в учебните пособия на някои автори, ни мотивират да представим възможностите им за приложение в училище, както и достатъчен на брой игри за четирите основни видове спорт от задължителна област спортни игри изучавани в училище, така че при използването им от учителите да обхванат различни и специфични двигателни умения, присъщи за конкретния спорт. Оценяването им ще се осъществи от експерти, учители по физическо възпитание и спорт, които реално в бъдеще ще използват тези игри. Осъществената обратна връзка ще ни насочи към конкретни слабости или неточности при описанието и представянето на игрите в реална практическа среда, с цел те да бъдат отстранени.

2. МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Обект и предмет: Следвайки представените от нас по-горе основни изследователски намерения, е логично за **обект** на изследването да определим играта като средство на обучение в уроците по физическо възпитание и спорт. **Предмет** на изследването е експертно оценяване на определени спортно-подготвителни игри и приложението им в учебния процес.

Цел и задачи: Основната цел на научния доклад е разработването и представянето на достатъчно на брой спортно-подготвителни игри, оценени от експерти учители по определени критерии.

За постигането на така формулираната цел, е необходимо решаването на следните основни **задачи**:

1. Да се проучат и анализират основни автори, посветили научни разработки на игровата дейност в училище.

2. Да се разработят и предложат значителен набор от спортно-подготвителни игри за задължителните основни видове спорт от спортните игри изучавани в училище.

3. Да се разработи експертна карта и изведат определени критерии, по които учители експерти да проведат оценяване на съответните игри, с оглед приложението им в учебния процес.

За реализирането на изследването и заложените задачи използвахме следните **методи**:

- теоретичен анализ и синтез-анализ на научната и методико-приложната спортно-педагогическа литература;
- експертна оценка-по предварително изведени критерии, пряко съобразени със спецификата на преподаване и обучение в училище.
- точков анализ на получените резултати.

Анализ на резултатите от експертната карта

За да се установи качеството на разработените спортно-подготвителни игри е представена експертна карта, която ще ни послужи като инструмент за оценяване на представените авторски игри.

Експертната оценка е формирана на базата на мнението на 26 експерта, учители по физическо възпитание и спорт, от които 19 мъже и 7 жени, основно преподаващи на ученици от трети до шести клас в училища на територията на Република България. По-голяма част от експертите са с трудов стаж над 15 години, което е предпоставка за тяхното професионално и компетентно оценяване на предоставените им авторски разработки.

След запознаване на тяхното съдържание (по двадесет на брой спортно-подготвителни игри за всеки от четирите задължителни видове спорт от спортните игри) на базата на анализирания от тях се присъждат точки за всеки един критерий в експертната карта за четирите вида спорт, като по този начин изготвят индивидуална си експертна оценка.

В експертната карта е използвана 5-степенна точкова бална скала на оценяване, при която с поставянето на 1 точка се изразява най-ниската степен на проявление на дадения критерий, а с 5 точки се изразява най-високата степен на проявление. Анализът на резултатите от експертната карта е представен таблично на таблица № 1 и графично на фигури № 1, 2 и 3.

На таблица № 1 са представени резултатите от експертното оценяване на предложените спортно-подготвителни игри. Тяхното съдържание и характер е пряко свързан с някои от четирите задължителни спортове от спортните игри изучавани в училище. За всеки един от тях (футбол, баскетбол, волейбол и хандбал), експертите са преглеждали и оценявали по пет основни критерия по двадесет спортно-подготвителни игри. Предвид структурата и обемът на докладът в приложение ще представим само по една от тези игри за всеки вид спорт.

Предложените игри, подпомагащи обучението по футбол, експертите са оценили с високи средни точкови стойности. Най-висок среден брой точки (4,93 от 5,00 възможни) е получил критерият свързан с заложените основни двигателни елементи в игрите, които според оценяващите, те биха положили основата на затвърдени умения и навици за този спорт. Като най-нисък пък можем да кажем, че е критерият със съобразеността на двигателните елементи с възрастовите особености и действащите учебни програми. Средният брой точки от всички критерии за игрите с футболна насоченост е 4,81, което показва, че съответните игри спокойно могат да се прилагат в училищната практика.

Спортно-подготвителните игри с хандбална насоченост биха предоставили на учителите нови възможности за повишаване интереса на учениците към този спорт. Както и при игрите за футбол, така и тук, критерият свързан с това дали игрите са подходящи за затвърдяване на основни спортно-технически умения от съответния вид спорт, е с най-висок среден точков актив – 4,81. Експертното мнение на учителите е посочило като с най-нисък среден брой точки (4,56), че игрите не придават високо натоварване при изпълнение и възможност за регулирането му. Съобразявайки се с оценяването, преди да представим игрите за приложение в урочна практическа среда, ще направим опит да променим начинът на изпълнение и организацията в някои от игрите, с цел повишаване на натоварването им. 4,70 е средният брой точки от всички критерии, по които са оценявали експертите.

В действащите учебни програми обучението по баскетбол с помощта на различни видове игри започва от трети клас. Според оценките от експертната карта, критерият за научно, точно и ясно описани и разбираеми за изпълнение спортно-подготвителни игри за баскетбол, е получил най-висок среден брой точки – 4,92. Сравнително високи са точковите активи и за останалите критерии, съдейки по средния брой от всички критерии, който тук е 4,83 точки. Факт, че според оценителите, тези игри са подходящи за приложение в учебния процес, придавайки му вариативен характер и повишавайки емоционалния заряд на уроците.

Средният брой точки от всички критерии, получен от поставените оценки от експертите за спортно-подготвителни игри за волейбол е 4,72. Съобразявайки се с тях, ще опитаме да променим някои от игрите, за да придадат нужните високи резултати от реализирането им в учебния процес. Според учителите експерти съобразеността на двигателните елементи с възрастовите особености и учебните програми при някои игри не е изцяло подходяща и са необходими промени. Критерият свързан с натоварването и неговото регулиране, също е оценен с по-ниска точкова оценка – 4,64. Спецификата на спортната игра волейбол и неговите двигателни елементи, не предоставят на практикуващите го такава организация на изпълнение на двигателните задачи, постигащи високи нива на натоварване. В научната литература се открояват малко на брой спортно-подготвителни игри с волейболна насоченост. Разработените и оценени от експертите нови такива, биха разнообразили и повишили активността на учениците в учебния процес.

Таблица № 1: Разпределение на средния брой точки от експертите по критерии за четирите задължителни видове спорт от спортните игри.

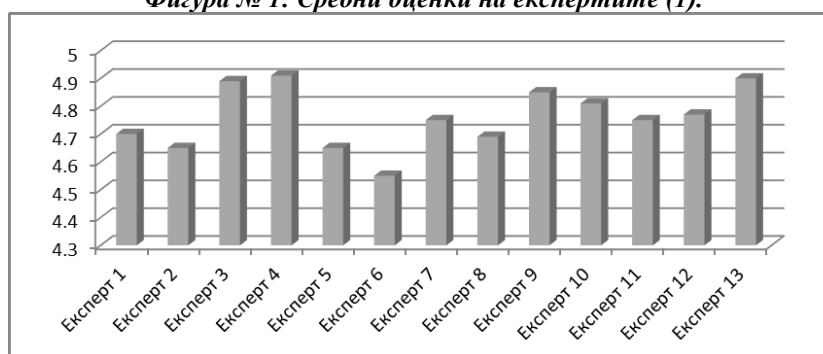
Среден брой точки от експертите на спортно-подготвителни игри за футбол		
Критерий номер:	Наименование на критерия	Среден брой точки
1	Съобразени двигателните елементи с възрастовите особености и учебните програми	4,70
2	Ясно описани и разбираеми за изпълнение	4,90
3	Възможност за различни варианти на игрите	4,81
4	Придават високо натоварване при изпълнение и възможност за регулирането му	4,74
5	Подходящи за затвърдяване на основни спортно-технически умения от видовете спорт	4,93
	среден брой точки от всички критерии	4,81
Среден брой точки от експертите на спортно-подготвителни игри за хандбал		
Критерий номер:	Наименование на критерия	Среден брой точки
1	Съобразени двигателните елементи с възрастовите особености и учебните програми	4,80
2	Ясно описани и разбираеми за изпълнение	4,73
3	Възможност за различни варианти на игрите	4,62
4	Придават високо натоварване при изпълнение и възможност за регулирането му	4,56
5	Подходящи за затвърдяване на основни спортно-технически умения от видовете спорт	4,81
	среден брой точки от всички критерии	4,70
Среден брой точки от експертите на спортно-подготвителни игри за баскетбол		
Критерий номер:	Наименование на критерия	Среден брой точки
1	Съобразени двигателните елементи с възрастовите особености и учебните програми	4,75
2	Ясно описани и разбираеми за изпълнение	4,92
3	Възможност за различни варианти на игрите	4,85
4	Придават високо натоварване при изпълнение и възможност за регулирането му	4,79
5	Подходящи за затвърдяване на основни спортно-технически умения от видовете спорт	4,88
	среден брой точки от всички критерии	4,83
Среден брой точки от експертите на спортно-подготвителни игри за волейбол		
Критерий номер:	Наименование на критерия	Среден брой точки
1	Съобразени двигателните елементи с възрастовите особености и учебните програми	4,60
2	Ясно описани и разбираеми за изпълнение	4,75
3	Възможност за различни варианти на игрите	4,72
4	Придават високо натоварване при изпълнение и възможност за регулирането му	4,64
5	Подходящи за затвърдяване на основни спортно-технически умения от видовете спорт	4,89
	среден брой точки от всички критерии	4,72

Источник: авторът

На фигура № 1 и 2 са представени поставените оценки от експертите, като резултатите показват задоволително ниво на съгласуваност на мненията на експертите относно приложимостта на авторските

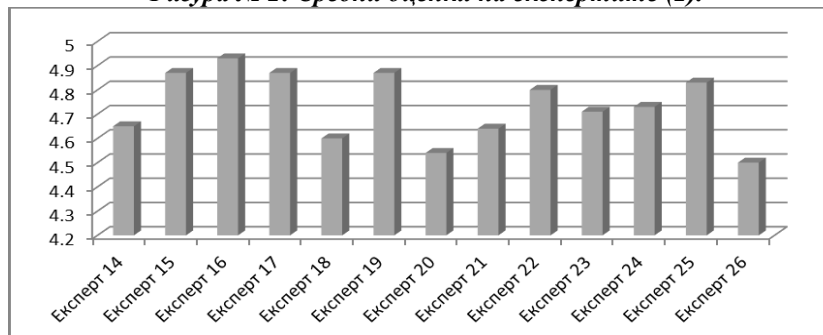
спортно-подготвителни игри, като над половината от експертите са поставили оценки над 4,70 точки, което ни дава основание да определим качеството на разработките като добри и приложими в учебния процес. Оценките на някои от експертите са по-ниски от 4,70, което също си е една сравнително добра оценка на разработките, както и довод за някои промени в игрите, с цел оптимизиране и подобряването им в приложението с ученици. На фигура № 3 е направено разпределение на средния брой точки от експертите по спортове. То показва, че игрите с баскетболна насоченост са с най-висока средноаритметична оценка – 4,83. Висока оценка експертите поставят и на игрите за футбол – 4,82 точки, от което можем да ги определим като изцяло приложими в учебния процес. Най-ниско оценени са игрите с хандбална насоченост – 4,70 точки, като близо до тях като оценка са и игрите за волейбол със средноаритметична оценка от експертите 4,72. Въпреки по-ниските оценки в сравнение с останалите спортове, можем да твърдим, че повечето от разработените игри също могат да бъдат използвани в практическа урочна среда, като ще спомогнат за затвърдяването на някои от основните спортно-техническите умения и знания на учениците по конкретния спорт.

Фигура № 1: Средни оценки на експертите (1).

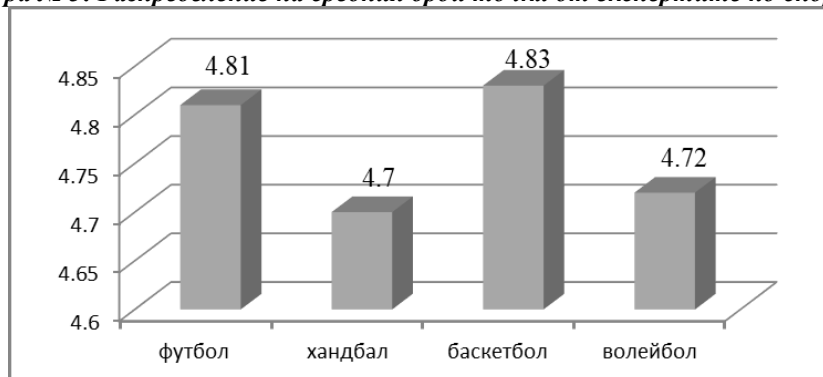
Источник: авторът

Фигура № 2: Средни оценки на експертите (2).

Источник: авторът

Фигура № 3: Разпределение на средния брой точки от експертите по спортове.

Источник: авторът

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След анализирането на основните автори посветили научни разработки на игровата дейност в училище, можем да заключим, че обстойни анализи за значението, приложението, ролята и мястото на спортно-подготвителните игри в обучението липсват. Също така представените като брой игри са значително малко и срещани и в много по-стари литературни източници. Необходимо е да се представят спортно-подготвителни игри, най-вече за спортовете от задължителна област спортни игри, изучавани в училище. Редно е те да присъстват в уроците, като успешно биха положили основата и подпомогнали затвърдяването на някои основни двигателни елементи от видовете спорт в игрова обстановка при ученици от трети и четвърти клас.

На базата от оценките от експертната карта можем да споделим, че по-голямата част от представените спортно-подготвителни игри напълно отговарят на нуждите на обучението. Приложимостта им би повлияла положително както на двигателната активност, така и на затвърдяването на трайни знания и умения за видовете спорт. Преминването на уроци във вариативна обстановка би повишила емоционалността на учениците, екипността, сплотеността и морално-волевите качества.

ЛИТЕРАТУРА

- Джамбазова, Е. (2009). Игрите в обучението по физическо възпитание и спорт (I-IV клас). София, Издателство „ВЕДА СЛОВЕНА-ЖГ”.
- Джамбазова, Е. (2017). Шафетни игри в началното училище. София, Издателство „Авангард Прима”.
- Йорданова, Н. (2002). Подвижни и спортно-подготвителни игри. Шумен, Университетско издателство „Епископ Константин Преславски”.
- Кавдански, Е. (2010). Подвижната игра във физическото възпитание и спорта. Благоевград, Университетско издателство „Н. Рилски”.
- Кавдански, Е. (2022). 180 Подвижни и спортно-подготвителни игри – методическо ръководство. Благоевград.
- Маврудиева, Н. (2022). Подвижни игри за обучение, тренировка и спортна анимация. София, НСА ПРЕС.
- Петкова, М. & Алексиева, М. (2013). Игрите в началното училище. Велико Търново, Издателство. „Фабер”.
- Руменов, Я. (2022). Подвижни игри за начален етап на основната образователна степен. София, Издателство „Авангард Прима”.
- Руменов, Я. (2023). Оценяването в подвижни и спортно-подготвителни игри. Благоевград, Университетско издателство „Неофит Рилски”.
- Министерство на образованието и науката (2023) Учебни програми за I-ви – XII-ти клас. Културнообразователна област: Физическа култура и спорт. София.
- Ivanov, P. (2021). Role and place of the sports-preparatory games in the higher schools' physical education and sports learning process. *Knowledge - International Journal* , 49(2), 435–440.
- Rumenov, Y. (2025). Types of training of future teachers of physical education and sport. *Шамовские чтения: сб. статей XVII* Международна научно-практическа конференция, Москва.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Спортно-подготвителни игри за спортната игра Футбол: Искай топката

Описание на играта: Учениците са свободно разпръснати във футболно игрално поле. Учителят предоставя с две (или повече) по-малко футболни топки, от броя на играещите. При сигнал от учителя започват да се движат (откриват) и подават свободно помежду си. При втори сигнал, двамата (или повече) останали без топка в крака отпадат. Автоматично се премахват и две (или повече) топки от игра, като се продължава по същите правила до обявяването на победители. Играта оказва въздействие върху **сръчността, пъргавината и бързината на реакцията**. Двигателни елементи в съдържанието на играта: **различни видове подавания, овладяване на топката, пасиране, откриване на свободни пространства**.

Спортно-подготвителни игри за спортната игра Баскетбол: Спаси се с топка

Описание на играта: Учениците са разпределени в отбори от по пет ученика, строени в кръг. За всеки отбор се избира по един, който влиза в средата на кръга. Отборите получават по една баскетболна топка и след започването на играта те трябва максимално бързо да си я подават помежду си. Целта на ученика в средата е с бягане да хване някой от играчите от отборите в момент, когато той е без топка в ръце. Тогава хванатият става гонещ. Учениците от отборите имат право да се движат в ляво и дясно, за да се откриват и търсят топката. Играта оказва въздействие върху **ловкостта и бързина на реакцията**. Двигателни елементи в съдържанието на играта: **ловене, подаване, пасиране**.

Използван е **игрови метод на организация**.

Спортно-подготвителни игри за спортната игра Волейбол: Топка под въже

Описание на играта: Учениците са разпределени в два отбора, свободно разпръснати в двете полета на волейболно игрище. В средата по цялата дължина е опъната мрежа или въже на височина от един метър. Предоставя се волейболна топка на единия от отборите. Всеки един отбор има право на три разигравания между съотборниците. Като при третото се изпълнява забиване в пода, като топката трябва да премине под въжето и отскочи в другата половина. Другият отбор трябва да я уловят преди да е отскочила още веднъж от пода. Отскочилата два пъти на пода топка е точка за другия отбор. Победител е отборът отбелязал повече точки. Играта оказва въздействие върху *силата на горните крайници и ловкостта*. Двигателни елементи в съдържанието на играта: *различни видове подаване и забиване*.

Спортно-подготвителни игри за спортната игра Хандбал: Гол в ъглите

Описание на играта: Учениците са разделени на два отбора свободно разпръснати в игралното поле. На четирите му ъгъла от шапки или конуси са образувани четири квадрата със страни от един метър. Единият от отборите е облякъл отличителни потници. Учителят предоставя хандбална топка на единия отбор. Играта започва от центъра. След сигнал, те се стремят с подавания или водене на топката да достигнат до някои от четирите квадрата. За да отбележат гол, ученикът с топка трябва да изчака съотборник да влезе вътре в квадрата и да му подаде топката. Престоят, който имат право вътре в квадрата, за да чакат подаване, е пет секунди. Другият отбор се опитва да отнеме топката и на своя страна да отбележат гол. Победител е отборът отбелязал повече голове. Играта оказва въздействие върху *бързината, точността, екипността и логическото мислене*. Двигателни елементи в съдържанието на играта: *различни видове подавания, водене на топката*.